

НАЦРТ ЗА ДИСКУСИЈА

ЗДРУЖУВАЊЕ, ЗБУНЕТОСТ ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБА: УЛОГАТА НА СИНДИКАТИТЕ ВО ЗАШТИТАТА НА РАБОТНИЦИТЕ

ЗДРУЖУВАЊЕ, ЗБУНЕТОСТ ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБА: УЛОГАТА НА СИНДИКАТИТЕ ВО ЗАШТИТАТА НА РАБОТНИЦИТЕ

ЗДРУЖУВАЊЕ, ЗБУНЕТОСТ ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБА: Улогата на синдикатите во заштитата на работниците

Издавач:

Институт за европска политика - Скопје

За издавачот:

Д-р Симонида Кацарска

Автор:

Вилдан Дрпљанин

Наташа Петковска

Лектор:

Дејан Василевски

Графички дизајн и печатење:

Релатив

Скопје, 2020 година

Годишниот план за работа на Институтот за европска политика - ЕПИ е поддржан од програмата Цивика мобилитас. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Институтот за европска политика – ЕПИ и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат.

СОДРЖИНА:

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	6
АПСТРАКТ	8
ВОВЕД: МАКЕДОНСКАТА РАБОТНИЧКА ЕВОЛУЦИЈА И ПРАВНА ПОСТАВЕНОСТ НА СИНДИКАТИТЕ	9
ПОЧЕТОЦИТЕ НА СИНДИКАЛНОТО ОРГАНИЗИРАЊЕ	9
КОМПАРАТИВНА ПРОЦЕНКА НА МАКЕДОНСКИОТ КОНТЕКСТ	11
ПРАВНАТА ПОСТАВЕНОСТ НА СИНДИКАТИТЕ ДЕНЕС	12
СТРУКТУРА, МЕТОДОЛОГИЈА И ОБЕМ НА ИСТРАЖУВАЧКИОТ ТРУД	13
1. ПРВ ДЕЛ – ПРАВЕН СУБЈЕКТИВИТЕТ САМО ЗА СИНДИКАТОТ НА ПОВИСОКО НИВО	15
1.1. МОЖНОСТИТЕ ЗА СИНДИКАЛНО ОРГАНИЗИРАЊЕ И БОРБАТА ЗА РАБОТНИЧКИ ПРАВА	15
1.2. ТЕОРЕТСКА ДЕБАТА – СУШТИНСКИ ИМПЛИКАЦИИ	16
1.3. РИЗИКОТ ОД МОНОПОЛИЗИРАЊЕ НА СИНДИКАЛНОТО ОРГАНИЗИРАЊЕ	17
2. ВТОР ДЕЛ – ПРАВЕН СУБЈЕКТИВИТЕТ ЗА СИТЕ СИНДИКАТИ	21
2.1. (НЕ)МОЖНОСТ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ОСНОВНАТА ФУНКЦИЈА НА СИНДИКАТИТЕ	21
2.2. ПРАВНИОТ СУБЈЕКТИВИТЕТ КАКО ОСНОВА ЗА ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА СИНДИКАТИТ	23
2.3. МОТИВОТ ЗА ЗДРУЖУВАЊЕ	24
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	27
ЛИСТА НА ТАРГЕТИРАНИ ПРЕПОРАКИ	28
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	29
ДОКУМЕНТИ	30
ЗАКОНОДАВСТВО	31

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ЗРО	Закон за работните односи
КСС	Конфедерација на слободни синдикати на Македонија
МОТ	Меѓународна организација на трудот
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НАКС	Независен академски синдикат
НСОН	Независен синдикат за образование и наука
СКРМ	Синдикат на културата на Република Македонија
СОНК	Самостоен синдикат за образование, наука и култура
СПТОМ	Синдикат на поштенски и телекомуникациски оператори
ССЕСМ	Самостоен синдикат на работниците за енергетика и стопанство на Македонија
ССЗФСЗ	Самостоен синдикат за здравство, фармација и социјална заштита на Република Македонија
ССМ	Сојуз на синдикатите на Македонија
ССФСЗ	Самостоен синдикат за здравство, фармација и социјална заштита на Република Македонија
СТКЦ	Синдикат на работниците од текстилната, кожарската и чевларската индустрија
УПОЗ	Синдикатот на работниците од управата, правосудните органи и здруженија на граѓани на Република Македонија

Посебни напомени

Овој труд е подготвен во рамките на повикот за истражувачки трудови објавен од Институтот за европска политика (ЕПИ) и има цел да даде препораки и опции за јавни политики од областа на работничките права. Главното прашање, што беше водилка низ целиот процес на пишување и на кое овој труд бара одговор е: „Како да се зајакне улогата на синдикатите во заштитата на работничките права?“

На почетокот сакаме да изразиме посебна благодарност до Томе Георгиевски – пензионер и поранешен потпретседател на Сојузот на синдикатите на Македонија, Џејлан Велиу – работничка и магистер по казнино право и Петар Димитров – работник и магистер по деловно право на тема правен субјективитет на трговски друштва, за нивната рецензија на трудот од различни перспективи.

Наодите од истражувањето немаше да бидат целосни без соработката со Независниот синдикат за образование и наука (НСОН), синдикатот при ЗК Пелагонија АД Битола, синдикатот при ЕРИДЕН ДООЕЛ – Битола, Агро-синдикатот, Синдикатот на Македонска пошта Скопје – Подружница Куманово, Синдикатот на работниците од текстилната, кожарската и чевларската индустрија (СТКЦ), Самостојниот синдикат за образование, наука и култура (СОНК), Самостојниот синдикат на работниците за енергетика и стопанство (СЕСЕМ), Независниот академски синдикат (НАКС), Синдикатот на културата (СКРМ), Синдикатот на поштенски и телекомуникациски оператори (СПТОМ), Независниот синдикат на одбраната (НСОМ), Синдикатот на работниците од шумарството, дрвната индустрија и енергетика (СШДЕ), Самостојниот синдикат за здравство, фармација и социјална заштита (ССЗФСЗ), Сојузот на синдикатите (ССМ) и Конфедерацијата на слободни синдикати (КСС).

Апстракт

Овој труд ја анализира улогата на синдикатите во работните односи низ призмата на нивниот правен субјективитет. Целта е преку претставување на две различни стојалишта во однос на правниот статус, да се покаже на кој начин наодите од спроведеното истражување ја наметнуваат тенденцијата да се оспори постојното статус-кво. Имајќи ја предвид асиметричната моќ помеѓу синдикатите на повисоко ниво и „пониските“ синдикати во дискурсот за нивниот правен субјективитет, трудот покажува дека кога сите синдикати уживаат својство на правно лице се зајакнува суштинското синдикално организирање, наспроти чисто формалното. Авторите аргументираат дека стекнувањето својство на правно лице со моментот на упис во соодветниот регистар, за синдикатите претставува прв чекор на долгиот пат за зајакнување на сојузништвото, солидарноста и борбата кон остварување на заедничките интереси и цели. Поаѓајќи од одговорите за основната функција на синдикатот и за правниот статус на сите синдикати, трудот придонесува во креирањето на јавни политики за зајакнување на улогата на синдикатите при заштитата на работничките права.

Клучни зборови: синдикат, правен субјективитет, синдикат од понизок степен, синдикат на повисоко ниво, работнички права, Закон за работните односи.

ВОВЕД: МАКЕДОНСКАТА РАБОТНИЧКА ЕВОЛУЦИЈА И ПРАВНАТА ПОСТАВЕНОСТ НА СИНДИКАТИТЕ

„Да се трудиш и мачиш и па да бидеш гладен и страден. Работник – патник: да немаш ништо, да страдаш за сичко – а ти и твоите браќа да праите се! Палати да праиш да живееш у изба – од пулка до гроб да бидеш роб. Од вашата мака да живеат друзи! О, братко! Плукни на таков живот! Со браќата твои, со маката ваша, сронете го овој свет и нов направете – братски!“

Кочо Рацин (1936)¹

ПОЧЕТОЦИТЕ НА СИНДИКАЛНОТО ОРГАНИЗИРАЊЕ

Македонските железничари кои во пролетта 1900 година на пругата Велес-Демир Капија штрајкувале за повисоки надници и скратување на предолгото работно време, го пуштиле најверојатно првиот здружен крик на организираниите македонски работници.² Масовниот прекин на работа, организиран од месната социјалистичка организација од Велес на железничките линии Солун-Скопје-Приштина,³ траел два дена и целосно го оневозможил патничкиот и товарниот сообраќај на делницата Солун-Скопје.⁴ Претежно младите штрајкувачи успеале во своите барања, а овој пример понатаму ги поттикнал скопските рудари,⁵ струмичките шивачки,⁶ дебарските преработувачи на тутун,⁷ битолските чевлари и другите работници ширум градовите да штрајкуваат за подобри работни услови.⁸

Кон крајот на 1908 и почетокот на 1909 година се создаваат првите легални македонски синдикални организации, меѓу кои и мешовитиот синдикат во Скопје, каде што членувале работници од различни етнички заедници.⁹ Еден од најголемите успеси на овие работнички синдикати е првата¹⁰ прослава на празникот на трудот, Први мај, во 1909 година и воспоставувањето на практиката за годишно одбележување на овој ден.¹¹ Со оглед на тоа што работничката класа тогаш ја сочинувале пролетеризираното селанство,¹² калфите,¹³ еснафските и малобројните индустриски работници,¹⁴ немилосрдната експлоатација била главен мотив за синдикално организирање.

1 Коста Солев Рацин, *Поетски творби* (Македонска книга 1936).

2 Ивановски, Тодоровски, Лазаров, Петковски, Јанев и Димитриевски, *Историја на синдикалното движење во Македонија* (Сојуз на синдикатите на Македонија 2008).

3 Податок потврден од документи поврзани со работничкото организирање во Македонија, достапни во Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, датум на проверка: 3.7.2020 година.

4 Иван Катарџиев, Иван Мазов и Славко Мандически, *Одбрани статии за работничкото и социјалистичкото движење во Македонија* (1962).

5 Орде Ивановски, Миле Тодоровски, Лазар Лазаров, Борислав Петковски, Јован Јанев и Марјан Димитриевски, *Историја на синдикалното движење во Македонија* (Сојуз на синдикатите на Македонија 2008).

6 Орде Ивановски, *Работничкото синдикално движење во Македонија до 1918 година* (Комунист, 1985).

7 Орде Ивановски, *Работничкото синдикално движење во Македонија до 1918 година* (Комунист, 1985).

8 Сите наведени групи работници организирале свои штрајкови во периодот кон крајот на 19. и почетокот на 20. век. Податоците се потврдени од документи поврзани со работничкото организирање во Македонија, достапни во Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, датум на проверка: 3.7.2020 година.

9 Орде Ивановски, Миле Тодоровски, Лазар Лазаров, Борислав Петковски, Јован Јанев и Марјан Димитриевски, *Историја на синдикалното движење во Македонија* (Сојуз на синдикатите на Македонија 2008).

10 До 1908 година македонските работници немале право на синдикално организирање и легално дејствување. Штрајковите биле забранети, а штрајкувачите прогонувани и казнувани.

11 Податок потврден од документи поврзани со работничкото организирање во Македонија, достапни во Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, датум на проверка: 3.7.2020 година.

12 Селани кои најчесто биле земјоделци.

13 Трговци помошници и занаетчи.

14 Најчесто мајстори кои работеле со алат.

Во периодот помеѓу двете светски војни, од 1919 до 1939 година, работничкото движење, во согласност со општествените и политичките промени, добило нов развоен тек.¹⁵ Ширењето на синдикалното движење се одвивало под непосредно раководство на социјалистите и произлегувало од основањето на партиските организации, односно обединувањето на работничките движења на југословенските народи во единствена политичка партија и класен синдикат. Дефинирачки момент за работничкото движење во тој период е донесувањето на диктаторската уредба „Обзнана“ во кралска Југославија,¹⁶ која била основа за пресметки со политички неистомисленици и притоа забранила секако работничко и синдикалното организирање.¹⁷ Пред уредбата, синдикатите во кралството функционираше во единствена организација под името *Централно радничко синдикално веќе Југославије* (ЦРСВЈ), формализирана на првиот конгрес на Социјалистичката работничка партија на Југославија од 22 до 23 април 1919 година.¹⁸ Уредбата била донесена во декември 1920 година и ги укинала колективните договори, ги намалила надниците на работниците за третина и го продолжила дневното работно време на десет и повеќе часа.¹⁹

Сето тоа било причина за масовно организирање штрајкови и истакнување барања поврзани со работното време, надниците, колективните договори, условите за работа и експлоатацијата на работодавачите. Во периодот по уредбата, на подрачјето на Македонија главно дејствувале подружниците на две синдикални организации. Тоа биле независните работнички синдикати на Југославија (НСЈ),²⁰ што поради повторна забрана затоа што биле под влијание на КПЈ во 1925 година се пререгистрираат како УРСОВИ синдикати, како и сојузот на работничките синдикати на Југославија (СРСЈ).²¹ Покрај тоа што за тие години биле својствени забраните на синдикатите, на пример шестојануарската диктатура од 1929 до 1931 година или забраните на Владата на Цветковиќ-Мачек во 1940 година, во периодот помеѓу двете светски војни територијата на денешна Македонија речиси постојано била покриена со мрежа на синдикални организации. Индустијата била главно неразвиена, но најдобро биле организирани металците и железничарките, келнерите, шивачките и дрводелците.²²

Сепак, синдикатите главно биле немоќни да се спротивстават на општественото стопанско ограбување и експлоатација на работниците преку купонскиот и спакискиот систем во тој период. Оттука, сосема е природно тоа што голем дел од работниците решението на општествените, вклучително и работничките, неправди го гледале во повикот на КПЈ за стапување во партизанските одреди во 1941 година. Најголемиот број припадници на партизанските одреди од Македонија биле металци, електричарки, шивачки и дрводелци, па не изненадува фактот што едни од најголемите македонски имиња, во денешна смисла на зборот, биле синдикални лидери. Вера Ацева, Цветан Димов, Орце Николов, Бајрам Шабани и Раде Јовчевски-Корчагин се познати како партизани, но пред војната биле организатори на штрајкови и борци за социјална правда.

По Втората светска војна, во декември 1944 година во Скопје била одржана Првата официјална конференција на претставници на работничката класа, а во јануари 1945 година бил одржан општ работнички митинг. Во Македонија се формирал Акционен синдикален одбор, а во сите градови се формирале месни одбори, што ги организирале работниците во свои струкови сојузи. Синдикатите неоспорно биле вклучени во обновата на земјата и активно учествувале во донесувањето и спроведувањето на Законот за аграрна реформа и колонизација²³ и Законот за национализација.²⁴ Со овие закони биле укинати феудалните остатоци во земјоделското стопанство и земјата им била доделена на селаните кои ја обработувале. Ова е само една епизода од богатата ризница на синдикална историја во периодот од 1944 до 1991 година, кога Македонија, како дел од СФР Југославија, имала развиено работничко движење и работничката класа го сметала тој период за пресвртница, затоа што бил воспоставен самоуправниот систем.

15 Орде Ивановски, Миле Тодоровски, Лазар Лазаров, Борислав Петковски, Јован Јанев и Марјан Димитриевски, *Историја на синдикалното движење во Македонија* (Сојуз на синдикатите на Македонија 2008).

16 Sabrina P. Ramet, *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005* (Woodrow Wilson Center Press; Indiana University Press 2006).

17 Властите стравувале дека во тогашната политичка ситуација, протестни акции на работниците претставувале опасност која можела да прерасне во отворен судир во кралството.

18 Fred Singleton, *A Short History of the Yugoslav Peoples* (Cambridge University Press 1985).

19 Sabrina P. Ramet, *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005* (Woodrow Wilson Center Press; Indiana University Press 2006).

20 Овој синдикат е основан на 27.12.1921 година како МСО (Меѓусавезни синдикални одбор) од 12 струкови синдикати што биле активни пред забраната во 1920 година под името ЦРСВЈ (Централно радничко синдикално веќе Југославије). Синдикатот бил револуционерен и комунистички по природа.

21 Основан во 1922 година од страна на централните и реформистички социјалисти.

22 Кире Василев, Ана Гулева, *Синдикатите во Македонија*, (Левичарско движење „Солидарност“, 2010).

23 Закон за аграрна реформа и колонизација („Службен весник на Народна Република Македонија“ бр. 3/1946) донесен на 9.2.1946 година, во сила од 17.3.1946 година.

24 Закон за национализација („Службен весник на Федеративна Народна Република Југославија бр. 98/II), донесен на 5.12.1946 година, во сила од 6.12.1946 година.

Сепак, успехот на работничкото движење во 20 век целосно се деградира во постсоцијалистичката транзиција, во која стотици илјади работници потонаа во длабока сиромаштија за сметка на малку олигарси, кои станаа мултимилionери. Периодот од осумдесеттите до двеилјадитите години во Македонија не може да се карактеризира со ништо друго освен со масивно работничко незадоволство, а штрајковите и протестите на претпријатијата-загубари во 2002 година се најорганизирани и најрадикални работнички собири во Македонија. Со почнувањето на процесот на приватизација, транзицијата на општествените односи и развојот на политичкиот плурализам, почнала и трансформацијата на македонскиот комунистички синдикат – Сојузот на синдикатите на Македонија (ССМ). Во 1990 година се одржал 13. Конгрес на ССМ, на кој била потврдена потребата од изградба на синдикат што ќе одговори на новото општество и на својот Четиринаесетти конгрес во 1993 година, ССМ ја етаблира својата автономна и независна позиција, што дополнително ја зацврстува на Петнаесеттиот конгрес одржан во 1997 година. Статутите и програмите усвоени на овие конгреси ги промовираат ССМ и неговите здружени синдикати како независни, невладини, непартиски организации на работниците заради остварување и заштита на нивните социјални, економски и културни права.²⁵

КОМПАРАТИВНА ПРОЦЕНКА НА МАКЕДОНСКИОТ КОНТЕКСТ

Последните 120 години, во кои е документирано македонското работничко движење, даваат добар опис на слабите и силните страни на нашето колективно организирање. Транзицијата е несомнено една од главните причини за лошата состојба со работничките права денес, затоа што целосно го порази работничкото движење во Македонија, но неизбежно е дека и историски синдикалната традиција побавно се развивала поради ниската индустријализација. На пример, европските синдикати,²⁶ како синдикатот формиран во 1818 година од работниците задолжени за машините за вртење памук во Манчестер, Англија,²⁷ поради ужасните услови и ниските плати, предничат речиси еден век пред македонскиот синдикализам. Покрај овие разлики, како и различните општествени потреби создадени од поминувањето на два века оттогаш,²⁸ основната премиса за здружување на работниците останува иста и денес, како во Велика Британија, така и во Македонија.²⁹ Постооењето на синдикатите се јавува директно од потребата на работниците да бидат организирани, единствени и солидарни во борбата за своите работнички права.³⁰ Единствени без разлика дали станува збор за проблеми поврзани со наемнината и работното време,³¹ со колективното договарање како најголемо достигнување на синдикалната борба или кои било други работни и животни услови што ги засегаат работниците.³²

Синдикатите во Македонија, основата за своето постоење ја црпат од Уставот.³³ Највисокиот правен акт на граѓаните им ја гарантира слободата на здружување заради остварување на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања.³⁴ Оваа определба е потоа конкретизирана во член 37 од Уставот, каде што е уредено дека граѓаните имаат право да основаат синдикати заради остварување на своите економски и социјални права. Дополнително, синдикатите можат да основаат свои сојузи и да членуваат во меѓународни синдикални организации.³⁵

25 Томе Георгиевски, *Современи синдикати – Правно политички основи и дејствување* (2000) 8.

26 Синдикати што ги опфаќале сите гранки на трудот, без оглед на вештините или професијата, постоеле во одреден период, во повеќето индустриски земји. Во Британија, каде што тие играле поголема улога во современото синдикално организирање отколку во кое било друго место, се воспоставени уште во 19 век. Види Eric J. Hobsbawm, *Labouring men: Studies in the History of Labour* (first published 1964, Anchor Books 1967) 211. Британскиот синдикализам го достигнува својот врв во периодот од 1950 до 1975 година, што Хобсбаум го нарекува „Златна ера“. Види Eric J. Hobsbawm, *Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991* (first published 1994, Abacus Books 1995) 257-286.

27 Robert G. Hall, "Tyranny, Work and Politics: The 1818 Strike Wave in the English Cotton District" (1989) 34 *International Review of Social History* 433, 433.

28 Како во однос на секојдневното живеење, така и во поглед на синдикалното организирање и потребите на работниците и работодавачите. Повеќе објаснето во Gregor Gall, *The International Handbook of Labour Unions: Responses to Neo-Liberalism* (Elgar 2011) 84-89.

29 Детално објаснето во Doelgast VL, Lillie N and Pulignano V, *Reconstructing Solidarity: Labour Unions, Precarious Work, and the Politics of Institutional Change in Europe* (First edition, Oxford University Press 2018) 83-100.

30 Michael Yates, *Why Unions Matter* (2nd ed, Monthly Review Press 2009) 31-37.

31 Michael Yates, *Why Unions Matter* (2nd ed, Monthly Review Press 2009) 47-52.

32 Томе Георгиевски, *Современи синдикати – Правно политички основи и дејствување* (2000) 15.

33 Устав на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/1991).

34 Устав на Република Македонија, член 20 став 1.

35 Устав на Република Македонија, член 37 став 1.

Во минатото, позицијата на синдикатите поконкретно ја уредувал првиот Закон за работните односи од 1993 година,³⁶ што посветувал осум членови на синдикалното организирање, но не го споменувал изречно правниот легитимитет на синдикатот. Затоа, правната основа за остварување на заштитната функција на сојузите на синдикати, гранските синдикати и регионалните синдикални организации произлегувала од одредбите во член 134³⁷ и член 137³⁸ од Законот и од Упатството за постапување по барањата на членовите на синдикатите за давање на правна заштита.³⁹ Така, заради остварување на своите права од работен однос, членовите на синдикатите имале право да бараат правна заштита од Сојузот на синдикатите на Македонија. Правната заштита подразбирала давање на правни совети, стручни одговори и појаснувања, составување поднесоци и застапување пред органите на управување во претпријатијата, установите и другите работодавачи и пред правосудните и инспекциските органи. На овој начин, синдикатот во практика ја остварувал својата надлежност и одговорност за зајакнување на правната положба на работниците, што теоретски произлегувала од имплицитниот правен субјективитет.

ПРАВНАТА ПОСТАВЕНОСТ НА СИНДИКАТИТЕ ДЕНЕС

Во 2005 година е донесен нов Закон за работните односи (ЗРО),⁴⁰ што сè уште е на сила. Овој Закон денес предвидува дека само синдикатот на повисоко ниво стекнува својство на правно лице со денот на упис во Централниот регистар, по претходно запишување во регистарот на синдикати.⁴¹ Регистарот на синдикати го води Министерството за труд и социјална политика⁴² и според последните податоци од 25.12.2019 година, Регистарот брои 62 регистрирани синдикати.⁴³

При ваква уреденост, „пониските“ синдикати не можат да располагаат со сопствена трансакциска сметка и печат и не можат да настапуваат во правниот промет како правно лице.⁴⁴ Синдикатот во ситуација на немање правен субјективитет е спречен директно, како правно лице, да поднесе тужба до надлежниот суд. Активната легитимација за поднесување тужба во ваквиот случај преоѓа на синдикатот на повисоко ниво, во чиешто рамки е здружен „понискиот“ синдикат.⁴⁵ Оттука, уредувањето на одредбите за синдикатите, слободата на здружувањето во работните односи и рамката под која се одвива процесот на колективното договарање и штрајкот, е од неизмерна важност. Со оглед на тоа што се интензивира изработката на новиот Закон за работните односи, што наскоро треба да се најде во Собранието, ова е добар момент да се разговара за овие прашања.

Токму затоа, неопходно е да ги истражime и да ги прашаме синдикатите што нè застапуваат, кој е нивниот став за наведеното прашање. Разгледувајќи го синдикатот од гледна точка на неговата природа и основна цел, произлегуваат неколку дилеми. Една од нив е прашањето дали основната функција на синдикатот е обезбедување на економски и правни услуги за своите членови или, пак, синдикатот примарно треба да претставува механизам преку кој неговите членови ќе ги остварат заедничките цели за социјална промена и учество во демократските процеси.⁴⁶ Оттаму, овој истражувачки труд се обидува да одговори на две битни прашања: која е основната функција на синдикатот и дали сите синдикати треба да имаат посебен правен субјективитет. Одговорот на првото прашање несомнено ќе одговори дел и од второто,

36 Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија бр. 80/93 од 30.12.1993 година).

37 Закон за работните односи (1993), член 134: Во остварувањето на поединечните права од работниот однос, работникот има право да бара заштита кај работодавецот, пред надлежниот суд, синдикатот, инспекциските органи и други органи, во согласност со закон.

38 Закон за работните односи (1993), член 137: Надлежниот орган е должен, пред донесувањето на одлуката по барањето, односно по приговорот на работникот, да побара мислење од синдикатот во кој членува работникот и задолжително да го разгледува и за него да се изјасни, ако синдикатот доставил мислење.

39 Томе Георгиевски, *Современи синдикати – Правно политички основи и дејствување* (2000) 112-117.

40 Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 110/19).

41 Закон за работните односи, член 189.

42 Закон за работните односи, член 190 став 1.

43 Регистарот на синдикати е достапен на интернет-страницата на Министерството за труд и социјална политика, <<http://www.mtsp.gov.mk/registri.nsrpx>> последно пристапено на 18.3.2020 година.

44 Ова е од посебно значење при остварувањето на судската заштита на правото на здружување на синдикатите.

45 Вилдан Дрпљанин, „Кој и како (ќе) ги организира синдикатите?“ (ResPublica, 2019) <<https://respublica.edu.mk/blog/2019-09-11-08-39-41>> последно пристапено на 18.3.2020 година.

46 Child J, Loveridge R and Warner M, „Towards an Organizational Study of Trade Unions“ (1973) 7 Sociology 71.

што понатаму ќе ги постави темелите за креирање на јавни политики за зајакнување на улогата на синдикатите при заштитата на работничките права. Претпоставката на која се фокусира ова научно истражување е дека недостатокот на правен субјективитет на сите синдикати доведува до два клучни проблеми: оддалечување на работниците од синдикатите на ниво на работодавач и анексирање на синдикатите од понизок степен од страна на повисокиот облик на синдикат.⁴⁷

Работничките права почнуваат, а многу често и завршуваат, во рамките на работното место. Работничкото, односно синдикалното организирање секогаш е условено од општествено-економските и социјалните околности на даденото општество.⁴⁸ Колективното договарање, правната заштита на работниците и штрајкот се оние активности што ја отсликуваат стратегијата на современото синдикално организирање.⁴⁹ Поради тоа, овој труд се фокусира на улогата на синдикатите во работните односи, со акцент на правната заштита на работничките права, низ призмата на правниот субјективитет на синдикатите.

СТРУКТУРА, МЕТОДОЛОГИЈА И ОБЕМ НА ИСТРАЖУВАЧКИОТ ТРУД

Цел на истражувањето е да формулира конкретна препорака во однос на дилемата дали секој синдикат треба да има статус на правно лице и свој правен субјективитет.⁵⁰ Со одговарањето на ова прашање, трудот ќе даде свој придонес кон уредувањето на овие одредби во новиот Закон за работните односи. Примарните податоци на истражувањето се прибрани преку спроведување на длабински интервјуа со претставници на 17 синдикати на ниво на работодавач, струкови, гранкови и општи синдикати.⁵¹ Интервјуата се спроведени телефонски и во пишана форма, поради вонредните околности за време на изготвување на трудот.⁵² Прашањата поставени на интервјуираните претставници на синдикатите се од отворен тип и испитаниците имаа можност да одговараат описно, со цел резултатот на истражувачките интервјуа да ја покаже нивната перспектива, што изобилува со детали. Целосниот транскрипт на дадените одговори од испитаниците се наоѓа во Анекс број 1 кон ова истражување. За целите на ова истражување, во главниот текст се издвоени само најсоодветните податоци.

Предметот на ова истражување и постигнувањето на неговата цел се успешно совладани со користење на основните методи на истражување: анализа на одредбите за правниот субјективитет на синдикатите во постојниот Закон за работните односи и предложените одредби во новиот закон. Тие се толкувани во согласност со вообичаеното значење на употребените зборови, при што предвид е земен и контекстот во кој се применува постојниот, а во кој треба да се донесе и новиот Закон. Асиметричната моќ помеѓу синдикатите на повисоко ниво и „пониските“ синдикати во дискурсот за нивниот правен субјективитет е критички испитувана и анализирана во вториот дел од истражувањето. Преку категоризирањето фрагменти од интервјуата со испитаниците, квалитативно се анализирани примарните податоци и детално е објаснето нивното значење.

Трудот ќе прикаже на кој начин синдикатите користат речиси идентични аргументи за да докажат две сосема различни стојалишта во однос на правниот субјективитет за сите синдикати. Авторите на овој труд ќе дадат свои согледувања за тежината на овие аргументи и страната што тие вистински ја поткрепуваат. Првиот дел од овој труд се осврнува на статус-квото и се обидува да ја оспори сегашната состојба при која само синдикатите на повисоко ниво имаат правен субјективитет, како што во моментот предвидува Законот за работните односи. Новите предложени законски решенија, што на сите синдикати би им доделиле својство на правно лице, се анализирани во вториот дел. Трудот на крајот дава заклучни согледувања, со конкретни препораки за тоа дали секој синдикат треба да има статус на правно лице и свој правен субјективитет.

47 Вилдан Дрпљанин, „Кој и како (ќе) ги организира синдикатите?“ (ResPublica, 2019) <<https://respublica.edu.mk/blog/2019-09-11-08-39-41>> последно пристапено на 18.3.2020 година.

48 Томе Георгиевски, *Современи синдикати – Правно политички основи и дејствување* (2000) 18.

49 Томе Георгиевски, *Современи синдикати – Правно политички основи и дејствување* (2000) 9.

50 Под „секој синдикат“ се мисли на сите видови синдикати без разлика на начинот на организирање. Ова значи дека се опфатени синдикатите на ниво на работодавач, струковите, гранковите и општите синдикати. Сегашниот Закон определува правен субјективитет само за гранковите и општите синдикати.

51 Сите синдикати што одговорија на поканата се наведени на почетокот на овој труд во делот „Посебни напомени“.

52 На 11.3.2020 година Светската здравствена организација прогласи пандемија поради болеста Ковид-19. На 18.3.2020 година, Република Северна Македонија прогласи вонредна состојба на територијата на целата држава.

1. ПРВ ДЕЛ – ПРАВЕН СУБЈЕКТИВИТЕТ САМО ЗА СИНДИКАТОТ НА ПОВИСОКО НИВО

Стапката на синдикално организирање во Македонија изнесува 21,6 проценти,⁵³ што е речиси во рамките на глобалниот просек од 23,81 процент,⁵⁴ но значително под просекот на Европската унија од 29,76 проценти.⁵⁵ Сепак, доколку се гледа само стапката на синдикално организирање, се добива впечаток дека македонските синдикати не заостануваат во голем степен зад своите регионални и светски содружници.⁵⁶ Соодносот е многу положоен доколку ситуацијата се погледне од аспект на суштинската работа на синдикатите во државата.⁵⁷

Синдикатите, како заштитен механизам, уживаат најниска доверба помеѓу работничките и работниците и дури 73,8 проценти од членовите⁵⁸ се изјасниле дека воопшто не се задоволни од работата на синдикатите.⁵⁹ Најголем дел сметаат дека синдикатите се неефикасни, корумпирани и/или кооптирани со газдите на фабриките.⁶⁰ Индикативно, најголем дел од овие проблеми можат да бидат припишани на правната поставеност на синдикатите, но и директно кон нивната волја и можности за обезбедување на соодветна заштита.⁶¹

Во таа насока, практичната условеност на синдикатите да се здружуваат за да се стекнат со својство на правно лице и да можат да располагаат со сопствена сметка, печат и да можат да тужат, претставува меч со две острици.⁶² Од една страна, синдикатите се поттикнати да се окрупнуваат и да прават поголеми сојузи, но истовремено струковите синдикати и синдикатите на ниво на работодавач се лишени од многу можности поради немањето статус на правно лице. Ваквата поставеност на ЗРО во овој момент е клучен елемент што ги диктира основите на синдикалното организирање и односите помеѓу синдикатите.

1.1. МОЖНОСТИТЕ ЗА СИНДИКАЛНО ОРГАНИЗИРАЊЕ И БОРБАТА ЗА РАБОТНИЧКИ ПРАВА

Синдикатите на ниво на работодавач, како неформални групи според ЗРО, јасно нагласуваат дека имаат потреба од посебен правен субјективитет за да ја унапредат својата работа.⁶³ Сепак, дел од синдикатите сметаат дека правниот статус не е воопшто важен, туку дека:

53 Кире Василев, Мариглен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права, 39.

54 ILOSTAT, 'Industrial relations', Summary Reports, <<https://bit.ly/2SYvgD3>> последен пат пристапено на: 27.3.2020 година.

55 ILOSTAT, 'Industrial relations', Summary Reports, <<https://bit.ly/2SYvgD3>> последен пат пристапено на: 27.3.2020 година.

56 За подетална анализа види Valerija Botrić, "Structural unemployment and its determinants in Southeast Europe" (2011) *Ekonomika misao i praksa* (1), 81-100.

57 Како за илустрација добар показател е годишниот приказ за трудот во државата, види Friedrich Ebert Foundation, "Annual review of labour relations and social dialogue" (2018) <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bratislava/15359.pdf>> последен пат пристапено на 27.3.2020 година.

58 Кире Василев, Мариглен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права, 41. Истражувањето не опфаќа репрезентативен примерок, но наодите на анализата се доволни индикативни за да се заклучи дека синдикатите не уживаат голема доверба помеѓу работниците.

59 Доколку се додадат „делумно незадоволните“, бројката стига до вртоглави 86,1 отсто.

60 Кире Василев, Мариглен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права, 41.

61 Кире Василев, Мариглен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права, 42-45.

62 Правна дилема стара неколку децении во литературата, види Simpson RC, "The Significance of the Legal Status of Trade Unions in Britain and Australia" (1976) 18 *Journal of Industrial Relations* 229, 229-242.

63 Видливо од интервјуата со синдикатите при Ериден ДООЕЛ, ЗК Пелагонија и Македонска пошта Скопје – Подружница Куманово.

силата [...] на синдикатите не извира од нивниот правен статус ниту од (не)примената на веќе постоечките закони, туку од степенот на спремноста на неговите членови - работниците (или, во случај на сојуз на синдикати на секој од поединечните синдикати-членки) да се организираат и борат заеднички за подобри услови.⁶⁴

Ова го наметнува прашањето како тогаш правниот субјективитет би можел да понуди поголема заштита кога не претставува одговор на главните предизвици со кои се соочуваат синдикатите? Како одговор на тоа прашање, претставникот на конкретниот синдикат на ниво на работодавач наведува дека правниот статус е неопходен поради тоа што „синдикатот е посебен политички и организационен идентитет [кој] треба да има својство на правно лице, како што се и останатите типови на организации“.⁶⁵

Во иста линија, другите претставници на синдикатите на ниво на работодавач сметаат дека правниот субјективитет е потребен заради „важноста на синдикатот“,⁶⁶ како и заради „должноста да се постапува по сите законски прописи за финансиско работење и од работен однос“.⁶⁷ Очигледно е дека сите три синдикати во однос на нивниот потенцијален правен субјективитет гледаат позитивна промена, но се чини дека не посветуваат доволно внимание на опасностите што можат да произлезат. На пример, отстранувањето на условеноста синдикатите практично да мораат да се здружуваат за да се стекнат со својство на правно лице преку повисокиот облик на синдикат може да резултира со разбивање на синдикалното организирање. Доколку синдикатите не мораат да се приклучуваат кон постојни синдикати на повисоко ниво за да можат непречено да ја извршуваат својата функција, ќе има ли сè уште потреба од синдикално здружување?

Дополнително, фактот што синдикатите од понизок степен не можат да располагаат со сопствена трансакциска сметка и печат и да настапуваат во правниот промет како правно лице не значи дека нивното работење е попречено. Неоспорно е дека овие предуслови се од посебно значење при остварувањето на судската заштита,⁶⁸ но синдикатот како единка е многу покрупен институт и неговите активности се многу посеопфатни отколку „пуштањето“ тужби. Активната легитимација за поднесување тужба според статус-квото преоѓа на синдикатот на повисоко ниво, во чиешто рамки е здружен синдикатот, што значи дека пониските синдикати сè уште можат да ја ползуваат таа можност, само преку друг канал. Имајќи предвид дека одговорноста на синдикатите на повисоко ниво е клучна одлика на сегашниот систем, битно е да се согледаат и нивните ставови за да се истражи потребата од потенцијални промени.

1.2. ТЕОРЕТСКА ДЕБАТА – СУШТИНСКИ ИМПЛИКАЦИИ

Агро-синдикатот, како пример што е целосно усогласен со еден од своите синдикати на ниво на работодавач,⁶⁹ исто така ја истакнува потребата од посебен правен статус за синдикатите.⁷⁰ Притоа, синдикатот не навлегува во поконкретно разгледување на позитивните и негативните страни од ваквата промена, туку единствено наведува дека сите синдикати „треба“ да имаат свој правен субјективитет.⁷¹ Од друга страна, СТКЦ со речиси еднакво краток одговор сосема спротивно, смета дека статус на правно лице треба да имаат само гранковите и општите синдикати, но не и синдикалните организации.⁷² Слабата поткрепеност на ваквите дијаметрално спротивни одговори може да значи дека синдикатите не го сметаат ова прашање за особено значајно во однос на нивната улога. Сепак, незаинтересираноста може да се должи и на претежно теоретскиот карактер на оваа дилема и недоволната запознаеност со реалните импликации што евентуалното решение би ги рефлектирало врз заштитата на работничките права.⁷³

64 Видливо од интервјуто со работничкиот синдикат на ЕРИДЕН ДООЕЛ – Битола, претставник: Гораст Муратовски – член на извршен одбор.

65 Видливо од интервјуто со работничкиот синдикат на ЕРИДЕН ДООЕЛ – Битола, претставник: Гораст Муратовски – член на извршен одбор.

66 Видливо од интервјуто со Синдикалниот одбор при ЗК Пелагонија АД – Битола, претставник: Мендо Милевски – Претседател.

67 Видливо од интервјуто со Синдикатот на Македонска пошта Скопје – Подружница Куманово, претставничка: Светлана Божиновска – член на Централен одбор.

68 Од причини што синдикатот во ситуација на немање правен субјективитет е спречен директно како правно лице да поднесе тужба до надлежниот суд.

69 Синдикалниот одбор при ЗК Пелагонија АД – Битола.

70 Видливо од интервјуто со Агро-синдикатот.

71 Видливо од интервјуто со Агро-синдикатот.

72 Видливо од интервјуто со Синдикатот на работниците од текстилната, кожарската и чевларската индустрија, претставник: Љупчо Радовски – претседател.

73 Milka Ivanovska, "Organized labor in post-socialist Macedonia: the path to marginalization (1989-1998)" (2014) Central European University, Budapest, Hungary.

Синдикатите, како што се СОНК и НАКС, што темелно ѝ пристапуваат на оваа тематика, заземаат сличен став. СОНК смета дека:

со стекнување на статусот правно лице, мотивот треба да биде уште поголем за здружување на синдикатите на повисоко ниво.⁷⁴

што значи дека Синдикатот не гледа опасност од разбивање на синдикалното организирање.⁷⁵ Притоа, СОНК посветува значителен дел од интервјуто на подружниците на синдикатите и (не)регулираноста на нивната работа со Законот за трговските друштва.⁷⁶ СОНК смета дека треба:

да се направи одредена рамка односно граница во однос на правата, но и обврските на подружниците со кои располагаат, како би се заштитиле синдикатите од огромни штети,⁷⁷

со што синдикатите би биле позаштитени. Слично, НАКС наведува дека секој синдикат треба да има својство на правно лице, но додава дека:

треба да постои и законска можност синдикатот да има свои подружници кај различни работодавачи или не, без тие да имаат својство на правно лице, доколку тоа одговара на дејноста.⁷⁸

Очигледно е дека СОНК и НАКС не стравуваат од „делење“ на правниот субјективитет врз повеќе синдикати,⁷⁹ но сметаат дека тоа нема да даде целосна заштита од злоупотреби во соодносот на правата и одговорностите. Во секој случај, од важност за овој труд е тоа што помеѓу овие гранкови синдикати постои согласност во однос на правниот субјективитет на сите четири видови синдикати. Кон таа согласност се приклучуваат и наодите на СЕСМ и СПТОМ, што сметаат дека сите синдикати треба да се правни лица за самостојно „...да делуваат, располагаат и одлучуваат за нивните средства...“⁸⁰ и дека „... тоа е неопходно за нивно функционирање...“.⁸¹

Покрај тоа што ваквите наоди создаваат првична слика за постоење консензус помеѓу гранковите синдикати во однос на правниот субјективитет, тоа е далеку од вистината. Голем дел од синдикатите, вклучително и двата репрезентативни на државно ниво, сметаат дека расплинувањето на правниот субјективитет нема да донесе ништо добро, напротив, само ќе ја уназади државата. Според нив, решението што обезбедува правен статус на сите синдикати е веќе видено и не дало никаков плод, само ги оставило работниците без заштита во многу чувствителни моменти. Оттука, вреди да се согледа и оваа страна од приказната за да можеме да извлечеме објективни заклучоци.

1.3. РИЗИКОТ ОД МОНОПОЛИЗИРАЊЕ НА СИНДИКАЛНОТО ОРГАНИЗИРАЊЕ

СКРМ и УПОЗ се едни од гранковите синдикати што се против идејата секој синдикат да има статус на правно лице. СКРМ како главна причина за ваквиот став го наведува фактот што:

во моментов постои проблем [...] во мали институции кои имаат неколкумина вработени и кои сакаат да се членови во еден или друг синдикат.⁸²

⁷⁴ Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат за образование, наука и култура, претставник: Јаким Неделков – претседател.

⁷⁵ Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат за образование, наука и култура, претставник: Јаким Неделков – претседател.

⁷⁶ Закон за трговските друштва („Службен весник на Република Македонија“ бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10, 48/10, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18 и 120/18).

⁷⁷ Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат за образование, наука и култура, претставник: Јаким Неделков – претседател.

⁷⁸ Видливо од интервјуто со Независниот академски синдикат, претставник: Елена Џукеска – в.д. претседателка.

⁷⁹ Според сегашното законодавство, СОНК и НАКС имаат статус на правни лица.

⁸⁰ Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат на работниците за енергетика и стопанство на Македонија, претставник: Роберт Симоноски – претседател.

⁸¹ Видливо од интервјуто со Синдикатот на поштенски и телекомуникациски оператори, претставник: Боро Велигденов – претседател.

⁸² Видливо од интервјуто со Синдикат на културата на Република Македонија, претставник: Гоце Павловски – генерален секретар.

Според нив, вработените во ваква ситуација кои сакаат да формираат своја синдикална организација, немаат доволно луѓе за да ги пополнат сите предвидени тела во апликацијата за регистрација и остануваат без претставништво.⁸³ Ова е легитимна забелешка, што може лесно да се надмине со добра законска уреденост и со соодветни услови за синдикатите на различни нивоа. Впрочем, дури и со поинакво законско решение во однос на правниот субјективитет, синдикатот на ниво на работодавач ќе може да се регистрира, исто како досега со таа разлика што со регистрацијата, би се здобил со посебен правен статус.

Дури и со тоа предвид, УПОЗ смета дека „...моменталното решение на ЗРО во овој поглед е добро и не треба да трпи измени...“.⁸⁴ Од УПОЗ сметаат дека искуството пред измените на ЗРО од 2012 година, кога секој синдикат имал статус на посебно правно лице, а со тоа и даночен број и посебна сметка во комерцијалните банки, било мошне негативно. Последица на тоа било ненаменското употребување на средствата од синдикалната членарина од страна на некои синдикати и имало злоупотреби и нерационално трошење.

[П]о измените на ЗРО од 2012 година [...] се води едно сметководство за сите синдикални организации, се има увид во трошењето на средствата на членовите и секоја синдикална организација е должна својата завршна сметка да ја презентира пред членовите, а истото го прави и Синдикатот на повисоко ниво, прво пред Надзорниот одбор, а потоа и пред претседателството.⁸⁵

Загриженоста на УПОЗ е оправдана и од аспект на потенцијалното влијание што можат да го вршат бизнисмените при изборот на претставникот на синдикатот на ниво на работодавач, а со тоа и во повисоките синдикати. Сепак, ниту во сегашното сценарио не е исклучена можноста за влијание во изборот на синдикатите на најниско, па сè до највисоко ниво, но се чини дека УПОЗ успеале да задржат одреден баланс со нивното решение.

[И] со сегашната законска регулатива синдикатите имаат одреден правен субјективитет. Во Синдикатот на УПОЗ сите синдикални организации имаат сопствена сметка во комерцијалните банки, самостојно ги избираат своите претставници, имаат сопствен печат и можат да преговараат со работодавачот во своите институции за сите прашања.⁸⁶

Конечно, во однос на ова прашање постои согласност барем помеѓу двата најголеми синдикати во државата, репрезентативните ССМ и КСС. Двата синдикати ја застапуваат идејата за правен субјективитет само на синдикатите на повисоко ниво. Според ССМ, какво било поинакво решение носи опасност од:

разнебитување на синдикалното движење и користење на синдикатите од страна на работодавачите за остварување на нивните интереси, а не за улогата која синдикатите ја имаат.⁸⁷

Дополнително, ССМ смета дека доколку и синдикалните организации во компаниите имаат својство на правно лице, ќе се изгуби секаква мотивација за здружување, синдикатите ќе се раситнат, ќе се намали нивната преговарачка моќ, а може да се доведе во прашање и развојот на социјалниот дијалог и колективното договарање во државата. Според нив:

здружувањето е моќта на синдикатите и секој кој заговара спротивно, работи директно на штета на синдикатите и на нивно разнебитување и раситнување на штета исклучиво на работниците.⁸⁸

83 Видливо од интервјуто со Синдикат на културата на Република Македонија, претставник: Гоце Павловски – генерален секретар.

84 Видливо од интервјуто со Синдикатот на работниците од управата, правосудните органи и здруженија на граѓани на Република Македонија, претставник: Трпе Деаноски – генерален секретар.

85 Видливо од интервјуто со Синдикатот на работниците од управата, правосудните органи и здруженија на граѓани на Република Македонија, претставник: Трпе Деаноски – генерален секретар.

86 Видливо од интервјуто со Синдикатот на работниците од управата, правосудните органи и здруженија на граѓани на Република Македонија, претставник: Трпе Деаноски – генерален секретар.

87 Видливо од интервјуто со Сојуз на синдикатите на Македонија, претставник: Дарко Димовски – претседател.

88 Видливо од интервјуто со Сојуз на синдикатите на Македонија, претставник: Дарко Димовски – претседател.

Другиот репрезентативен синдикат на општо ниво, КСС, наведува дека не е возможно „...да се контролира работата на сите синдикални организации...“⁸⁹ и дека поинакво решение од сегашното ќе биде удар против стабилноста на членството и работата на синдикатите.⁹⁰ Јасно посочуваат дека не ја гледаат важноста на правниот субјективитет, кога се битни мотивот и целта за дејствување. Оттука, КСС смета дека е важно да се истакне дека:

синдикатите имаат својство на правно лице, а синдикалните организации немаат, а во делот на КСС делуваат преку илјада синдикални организации, па замислете како ќе биде дејствувањето на секој поединечно?!⁹¹

Според нив, целта е да се растурат националните синдикати и целосно да се делегитимира социјалниот дијалог и солидарното синдикално дејствување преку вршење на ваков сериозен притисок и наметнување промена на законски решенија.

Сегашната поставеност на синдикалното здружување неизбежно содржи сериозни ризици од монополизирање на организирањето и може да ги оддалечи работниците од нивните матични синдикати. Досега, законското решение во практиката резултираше со невидливост на синдикатите без правен субјективитет и со многубројни проблеми за синдикатите на повисоко ниво во поглед на консултирање и ангажирање на членството.⁹² Сепак, не може со сигурност да се посочи дали правниот субјективитет е главната причина за ваквата ситуација или едноставно последица на други проблеми. Синдикатите не настапија во улогата на заштитници на работниците ниту при изработката на новиот ЗРО, вклучително и одредбите за уредување на слободата на здружувањето и не успеаја соодветно да ги информираат оние што ги застапуваат што преземаат за наведеното прашање. Точно е дека промената на правниот субјективитет на синдикатите може да донесе потенцијални нови проблеми и слабости на краток рок, но со оглед на степенот до кој е влошена состојбата на работниците во државата, мора да се согледа и тоа решение за да се направи соодветна споредба.

89 Видливо од интервјуте со Конфедерација на слободни синдикати на Македонија, претставник: Благоја Ралповски – претседател.

90 Видливо од интервјуте со Конфедерација на слободни синдикати на Македонија, претставник: Благоја Ралповски – претседател.

91 Видливо од интервјуте со Конфедерација на слободни синдикати на Македонија, претставник: Благоја Ралповски – претседател.

92 Вилдан Дрпљанин, „Кој и како (ќе) ги организира синдикатите?“ (ResPublica, 2019) <<https://respublica.edu.mk/blog/2019-09-11-08-39-41>> последно пристапено на 18.3.2020 година.

2. ВТОР ДЕЛ – ПРАВЕН СУБЈЕКТИВИТЕТ ЗА СИТЕ СИНДИКАТИ

Поставеноста на синдикалното организирање низ призмата на сегашниот ЗРО и „негувањето“ на статус-квото е детално разработено во првиот дел од овој труд. Во моментот, сè она што се однесува на синдикатите, организациите на работодавачите, колективното договарање и штрајкот е сместено во Законот за работните односи.⁹³ Својството на правно лице е „резервирано“ само за синдикатите на повисоко ниво. Ова значи дека само тие синдикати можат да располагаат со сопствена трансакциска сметка, да имаат печат и да поднесуваат тужби до надлежен суд.

Изработката на новиот Закон за работните односи со себе го повлече и прашањето за најцелисходно регулирање на оваа материја. Па, така, се појави дилемата дали овие одредби да се преместат и да создадат еден посебен закон – Законот за синдикати, здруженија на работодавачи и колективно договарање или да останат во рамките на Законот за работните односи, за што ќе се одлучи дополнително. Предложеното законско решение, без разлика дали ќе го најде своето место во ЗРО или во нов закон, е дека сите синдикати, без исклучок, ќе стекнуваат својство на правно лице со моментот на упис во соодветниот регистар. На пример, доколку работниците во некоја фирма одлучат да основаат синдикат, тој ќе стекне својство на правно лице со моментот на упис во Централниот регистар. Токму поради тоа, овој дел од истражувачкиот труд, преку анализа на одговорите на испитаниците од остварените интервјуа, ќе го оспори статус-квото. Одговорот на прашањето за основната функција на синдикатите ќе нè доведе до вториот одговор по кој трага овој труд, односно ќе одговори на дилемата дали сите синдикати треба да имаат правен субјективитет. Овој дел ќе покаже дека уживањето својство на правно лице за сите синдикати води кон зајакнување на суштинското синдикално организирање, наспроти чисто формалното.

2.1. (НЕ)МОЖНОСТ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ОСНОВНАТА ФУНКЦИЈА НА СИНДИКАТИТЕ

Уставно загарантираното право на работниците да основаат и да се здружуваат во синдикати заради остварување на своите економски и социјални права е преточено во Законот за работните односи, а потоа и во статутите на сите основани синдикати. Ова право дополнително го нагласува Меѓународната организација на трудот што гарантира дека работниците и работодавачите, без каква било разлика и без претходно одобрување, имаат право да основаат и да пристапуваат во организации според сопствен избор.⁹⁴ МОТ нагласува дека добивањето на правен статус на организациите на работниците и работодавачите, федерациите и конфедерациите, не смее да биде предмет на услови со кои се ограничува слободата на здружување.⁹⁵

Во обид да се најде најсоодветното решение за правниот субјективитет, ги предизвикавме синдикатите што нè застапуваат, повторно да ја преиспитаат основната функција поради која се основани. Од спроведените интервјуа со 17 синдикати во Македонија, дури 13 синдикати како основна функција на синдикатите експлицитно ја наведуваат заштитата на работничките права. Преостанатите три синдикати дадоа поразлични, но суштински слични одговори на наведеното, додека, пак, од ССЗФСЗ сметаат дека основната функција на синдикатот е колективното преговарање.⁹⁶ Во ситуација каде што поголемиот дел

93 Глава XVIII, XIX и XX од Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 110/19).

94 Меѓународна организација на трудот, Конвенција број 87 за слободата на здружување и заштита на правото на организирање, од 1948 (член 2).

95 Меѓународна организација на трудот, Конвенција број 87 за слободата на здружување и заштита на правото на организирање, од 1948 (член 7).

96 Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат за здравство, фармација и социјална заштита на Република Македонија.

од испитаниците се согласни дека основната функција на синдикатот е заштита на работничките права, неизбежно се појави дилемата како „пониските“ синдикати, во отсуство на правен субјективитет, би можеле ефективно да ги заштитат своите членови. Од СОНК ни го претставија сценариото во кое еден синдикат не ужива својство на правно лице и не може да настапи самостојно во правниот промет. СОНК потврдува дека во отсуство на правен субјективитет синдикатите „не би можеле (...) да ја извршуваат својата мисија заради која се основани“.⁹⁷ Од НАКС велат дека работниците имаат потреба од синдикална заштита и на ниво на работодавач и на ниво на гранка и дополнуваат дека е важно да се овозможи синдикалното здружување да биде функционално и на двете нивоа.⁹⁸

Функционалната синдикална заштита, во практиката, тешко се остварува кога синдикатите на ниво на работодавач немаат правен субјективитет. Нефункционалната синдикална заштита најдобро може да се претстави преку конкретен пример кога синдикатите се соочуваат со предизвик при заштитата на работничките права. Во оваа насока, неизбежно е да се посвети внимание на синдикалното организирање во контекст на случувањата што го затекнаа изготвувањето на овој труд.

По појавата на неколку случаи на пациенти дијагностицирани со Ковид-19, на десетти март 2020 година, Владата на Република Северна Македонија донесе неколку мерки и препораки за заштита и превенција од корона вирусот. Со првата мерка се прекина воспитно-образовниот процес и наставата во сите детски градинки и основни училишта. Истовремено, Владата одлучи дека за спроведување на оваа мерка, еден од родителите чишто деца до десетгодишна возраст посетуваат настава во градинка или основно училиште, ќе бидат ослободени од обврската да ги извршуваат работните задачи. Веднаш потоа беа утврдени и категориите на лица кои треба да бидат ослободени од работа и работни активности, поради одредени здравствени состојби. На 11 март 2020 година, Светската здравствена организација прогласи пандемија поради болеста Ковид-19. На 14 март, Владата им препорача на сите работодавачи во државата, во зависност од типот на работата и можностите, да ја организираат работата преку институтот „работа од дома“. На 18 март 2020 година, Македонија прогласи вонредна состојба на територијата на целата држава.

Во својот месечен извештај за март, Хелсиншкиот комитет за човекови права забележува дека работодавачите, злоупотребувајќи ја прогласената вонредна состојба заради справување со корона вирусот, почнале масовно да им ги откажуваат договорите за вработување на цели групи работници, а онаму каде што можеле, влијаеле врз нив за спогодбено престанување на работниот однос.⁹⁹ Вкупниот број невработени лица евидентирани во Агенцијата за вработување во периодот од 1 март до 30 јуни 2020 година бележи зголемување од 17.111 лица.¹⁰⁰ Само во текот на мај 2020 година без работа останале најмалку 4728 лица, односно ова е бројот на лица кои стекнале статус на невработени по основа на прилив од работен однос овој месец.¹⁰¹ Овој период,¹⁰² Хелсиншкиот комитет регистрирал 182 пријави за прекршувања на работничките права што опфатиле приближно 2708 работници. Од нив, 90 пријави од регистрираните податоци се однесувале на: отпуштања на работници (43), принудно спогодбено престанување на работниот однос (36), непродолжување на договорите на определено време (10) и непродолжување на договорите на определено време на бремените работнички (4).¹⁰³ Државниот инспекторат за труд во периодот од 11 до 31 март регистрирал вкупно 1454 пријави од граѓани. Во 830 случаи работниците побарале информации во врска со воведените мерки за заштита и превенција

97 Видливо од интервјуто со Самостојниот синдикат за образование, наука и култура, претставник: Јаким Неделков – претседател.

98 Видливо од интервјуто со Независниот академски синдикат, претставник: Елена Џукеска – в.д. Претседателка.

99 Хелсиншки комитет за човекови права, „Месечен извештај за човековите права во Република Северна Македонија март 2020“ (2020) <<https://mhc.org.mk/reports/mesechen-izveshtaj-za-chovekovite-prava-vo-republika-severna-makedonija-mart-2020/>> последно пристапено на 19.4.2020 година.

100 Агенција за вработување на Република Северна Македонија, „Преглед на евидентирани невработени лица 2020“ (2020), достапно на <>, последно пристапено на 11.6.2020 година

101 Агенција за вработување на Република Северна Македонија, „Преглед на невработени лица со состојба на 31.05.2020 година и податоци за прилив и одлив на невработени лица во периодот од 01.05.2020 до 31.05.2020 година“ (2020), достапно на <>, последно пристапено на 11.6.2020 година.

102 Податоците се однесуваат на периодот од воведувањето на првата мерка на Владата за заштита и превенција од корона вирусот на 10 март до 31 мај.

103 Хелсиншкиот комитет за човекови права ги прикажа работничките права во време на корона вирусот преку пет двонеделни инфографици: <<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot/>>, <<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-3/>> <<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-4-2/>>, <<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-5-2/>> и <<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-6/>>, последно пристапено на 15.6.2020 година.

од коронавирусот, а другите 624 пријави се однесувале на непочитување на овие мерки од страна на работодавачите. Од овие 624 пријави, 194 се однесувале за непочитување на правото на платено отсуство на родител со дете до десетгодишна возраст, 148 пријави за отказни решенија, додека другите 282 пријави се по различни основи за прекршувања на работничките права.¹⁰⁴ Во периодот од шести до деветти април, ДИТ регистрирал вкупно 219 пријави од граѓани, од кои 48 пријави се однесувале на непочитување на воведените мерки за заштита и превенција од коронавирусот од страна на работодавачите, а 171 биле од информативен карактер.¹⁰⁵

Имајќи го сето ова предвид, како и ниската доверба во синдикатите, воопшто не е зачудувачки податокот за огромниот број на пријавени прекршувања во невладините организации и другите механизми за заштита на работничките права, во овој период. Ваквата кризна ситуација и вонредните околности само покажуваат до кој степен е отежнат пристапот на работниците до судска заштита, особено во услови на масовни откажувања на договорите за вработување, во случај кога работниците не можат да се потпрат на синдикатите што им се „најблиски“.

Доколку работниците имаа пристап и можеа да ја остварат примарната правна заштита од своите матични синдикати, што им се најблиску, податоците од другите заштитници на работничките права ќе прикажеа многу помал број пријави на прекршувања. Во недостаток на правен субјективитет, синдикатите на ниво на работодавач не можат директно и непосредно да ги заштитат работничките права на своите членови. Тоа значи дека синдикатите што немаат својство на правно лице не успеваат да ја остварат својата основна функција – заштитата на работничките права во „нормални“, а уште помалку во вонредни услови.

2.2. ПРАВНИОТ СУБЈЕКТИВИТЕТ КАКО ОСНОВА ЗА ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА СИНДИКАТИТЕ

Согласно националното законодавство, меѓународните стандарди за заштита на работничките права се третираат како стандарди за заштита на човековите права.¹⁰⁶ Токму во дискурсот за заштита на работничките како човекови права, на виделина излегува асиметричната моќ помеѓу синдикатите на повисоко ниво и „пониските“ синдикати. Во недостаток на правен субјективитет на сите синдикати, на работниците им е оневозможено да ги користат сите механизми и можни начини за заштита на своите права, што на овој начин дополнително се ставаат во опасност. Во вакви услови, синдикатите се третираат како проблем, наместо како решение и целосно се занемарува улогата што тие ја имаат како заштитен механизам на работниците.

Досегашните емпириски истражувања за степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права, меѓу кои значајно место имаат синдикатите, покажаа дека работниците се незадоволни од нивното работење. Така, на пример,¹⁰⁷ дури 9,5 проценти од штипските работници кои учествувале во фокус-група за задоволство од работата на синдикатите, одговориле дека воопшто не се задоволни од нивната работа. Штипските работници проблемот го лоцираат во тоа што фабриките во кои работат тие воопшто немаат синдикат. Меѓутоа, дури и тогаш кога е основан синдикат, работниците велат дека синдикалните претставници се поблиски до работодавачите. Кон овој заклучок се приклучуваат и сведочењата на битолските работници. Во истото истражување, 78,1 процент од испитаните битолски работници одговориле дека се целосно незадоволни од работата на синдикатите. Тие истакнуваат пример каде што синдикален претставник го советувал работодавачот како да ја избегне својата обврска да исплати регрес за годишен одмор (К-15) во еден угостителски објект во Битола.

104 Државен инспекторат за труд, „ИЗВЕШТАЈ КОРОНА ВИРУС – 15131 И ВЕБ СТРАНА ОД 11.03 ДО 31.03.2020“ (2020) < <http://dit.gov.mk/?p=5522> > последно пристапено на 23.4.2020 година.

105 Државен инспекторат за труд, „ИЗВЕШТАЈ ПРИЈАВИ ОД 06 ДО 09.04.2020“ (2020) < > последно пристапено на 23.4.2020 година.

106 George Politakis and International Labour Office (eds), *Protecting Labour Rights as Human Rights: Present and Future of International Supervision; Proceedings of the International Colloquium on the 80th Anniversary of the ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations*, Geneva, 24-25 November 2006 (International Labour Office 2007), 229.

107 Кире Василев, Маријен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права, 41.

Синдикатите што ги интервјуиравме, решението на овој проблем го наоѓаат токму во можноста за доделување на правен субјективитет на синдикатите на ниво на работодавач. Четири од испитаните синдикати одговорија дека истовремено со стекнување на својството на правно лице, синдикатите ќе стекнат и поголема одговорност кон своите членови. Правниот субјективитет, според испитаниците, ќе донесе поголема транспарентност во работењето на синдикатите на ниво на работодавач. Во таков случај, синдикатите ќе „снесат правна одговорност во случај на непочитувања на обврските кон законите и членовите“.¹⁰⁸ За НАКС, „правниот субјективитет мора да биде основата на функционирањето на секој синдикат“¹⁰⁹, што ќе придонесе кон зголемување на можностите за остварување на интересите на членовите на синдикатот, а истовремено ќе гарантира соодветна контрола на работењето на одговорните лица.¹¹⁰

Интересно е да се забележи дека двата најголеми синдикати во државата, репрезентативните ССМ и КСС, покрај тоа што се согласуваат дека основната функција на синдикатите е заштитата на работничките права, еднакво сметаат дека статусот на правно лице е, а и треба да биде, наменет само за синдикатите на повисоко ниво.¹¹¹ Дополнително, според ССМ, со стекнувањето на правен субјективитет ќе се изгуби мотивацијата на „пониските“ синдикати за здружување, тие ќе се раситнат и тоа би можело да го доведе во прашање развојот на социјалниот дијалог и колективното договарање во државата.¹¹² Дали навистина мотивот за здружување ќе се изгуби кога сите синдикати би имале правен субјективитет или ова е неоправдан страв на двата најголеми синдикати што настојуваат статус-квото да остане недопрено останува да се види од одговорите на другите испитаници.

2.3. МОТИВОТ ЗА ЗДРУЖУВАЊЕ

За застапниците на статус-квото, доделувањето на правен субјективитет и на синдикатите на ниво на работодавач, би значело „удар“ за синдикалното здружување.¹¹³ Сепак, овој став на поголемите синдикати може да се разгледува и од друга страна. Би можело да се аргументира дека тие се грижат повеќе за политичката коректност на своите постапки и изјави, отколку што се грижат за потребите и проблемите со кои се соочува еден македонски работник или работничка.¹¹⁴ Заштитувачки се себеси, повисоките синдикати се противат на доделувањето правен субјективитет на синдикатите на ниво на работодавач. Во насока на ова тврдење, СПТОМ ни посочува пример од Гранскиот синдикат на работниците од транспорт и врски при ССМ, каде што неосновано биле разрешени синдикални претставници и биле блокирани сметките на неколку синдикални организации, без одобрение од нивното членство.¹¹⁵ Според нив, кога сите синдикати би уживале својство на правно лице, здружувањето на повисоко ниво ќе добие поинаква димензија, затоа што тоа ќе биде „на доброволна основа со искрени намери за заедничко делување и просперитет“.¹¹⁶ Под претпоставка дека посебниот правен субјективитет нема да го ослаби здружувањето, а дека истовремено децентрализацијата ќе ги зголеми учеството и довербата помеѓу работниците, новото решение се чини многу поуверливо од статус-квото.

Според НСОН, со стекнување на правен субјективитет:

синдикалните претставници [ќе] снесат поголема одговорност кон членовите а воедно ќе се одбегне појавување на синдикати по потреба на некој од политичките центри на моќ.¹¹⁷

108 Видливо од интервјуто со Независниот синдикат за образование и наука, претставник: Томислав Гиевски – претседател.

109 Видливо од интервјуто со Независниот академски синдикат, претставник: Елена Џукеска – в.д. претседателка.

110 Видливо од интервјуто со Независниот академски синдикат, претставник: Елена Џукеска – в.д. претседателка.

111 Видливо од интервјуто со Сојуз на синдикатите на Македонија, претставник: Дарко Димовски – претседател и од интервјуто со Конфедерација на слободни синдикати на Македонија, претставник: Благоја Ралповски – претседател.

112 Видливо од интервјуто со Сојуз на синдикатите на Македонија, претставник: Дарко Димовски – претседател.

113 Видливо од интервјуто со Сојуз на синдикатите на Македонија, претставник: Дарко Димовски – претседател и од интервјуто со Конфедерација на слободни синдикати на Македонија, претставник: Благоја Ралповски – претседател.

114 Dimitar Apasiev, "Sindikalizam u Republici Makedoniji" (2013) Casopis za politicka, drustvena i kulturna pitanja "Novi Plamen" 18-19/2013, 155.

115 Видливо од интервјуто со Синдикатот на поштенски и телекомуникациски оператори, претставник: Боро Велигденов – претседател.

116 Видливо од интервјуто со Синдикатот на поштенски и телекомуникациски оператори, претставник: Боро Велигденов – претседател.

117 Видливо од интервјуто со Независниот синдикат за образование и наука, претставник: Томислав Гиевски – претседател.

ССЕСМ дополнително ја потврдува потребата од независност и автономија на сите синдикати. Тие велат дека правниот субјективитет на „пониските“ синдикати ќе им гарантира „поголема слобода на делување и размислување без можност да биде извршен упад и [да] бидат уценувани раководствата на послушност и полтронство“. Додаваат дека на овој начин ќе се избегнат заканите на кои во моментов подлежат синдикалните претставници, дека ќе бидат заменети со други лица кои не се по „желба на членството“.¹¹⁸

Според четиринаесет од вкупниот број испитаници, правниот субјективитет нема да влијае негативно на здружувањето на синдикатите на повисоко ниво. Дотолку повеќе, дел од нив сметаат дека ова ќе придонесе кон зајакнување на сојузништвото, солидарноста и борбата на синдикатите кон остварување на заедничките интереси и цели. Еден од нив е и ССЗФСЗ, според кој синдикатите ќе се здружуваат на повисоко ниво:

таму каде што сметаат дека ќе имаат поголема заштита на своите права. Со ова, гранковите синдикати ќе имаат мотив за поголеми ангажмани за да ги привлечат и задржат членовите во синдикалните организации.¹¹⁹

Стравот на двата најголеми синдикати се чини неоправдан, поради тоа што мноштвото синдикати велат дека стекнувањето статус на правно лице ќе го зајакне мотивот за здружување на повисоко ниво. Во овој случај, ќе се зацврсти заштитата на работничките права за сметка на разнишаното статус-кво.

Работните односи постојано се менуваат во современиот економски и социополитички контекст, а тие понатаму го менуваат теренот на кој дејствуваат синдикалните здружувања. Гигантските мултинационални корпорации ги преселуваат своите производствени центри во места каде што има евтина работна сила, флексибилни работни односи и олеснителни услови за тргување.¹²⁰ Политиките што придонесоа и успешно го одржуваат балансот на ваквата поделба на трудот, резултираат со акумулација на профит во западните мултинационални компании.¹²¹ Ваквата поставеност на овие корпорации што постојано трагаат по евтина работна сила, произведува светски распространет труд што често се соочува со ист мултинационален работодавач. Во оваа смисла, потребата од здружување на светско ниво ја спомнува и претставникот на Работничкиот синдикат на ЕРИДЕН ДООЕЛ – Битола. Според овој синдикат на ниво на работодавач:

голем дел од барањата се заеднички на работниците кои работат во иста гранка/дејност, во истата држава па дури и на глобално ниво. Затоа е [потребно] скалесто здружување на синдикатите на ниво на гранка/дејност, државни синдикати, регионални (кон)федерации на синдикати па дури и светски.¹²²

Релативно ослободени од обврската за остварување на заштитата на работничките права директно пред работодавачите и надлежните институции, поголемите сојузи на синдикати ќе можат да се насочат кон одговарање на овој предизвик, карактеристичен за неолиберализмот. „Ослободената“ обврска примарно ќе им припаѓа на синдикатите на ниво на работодавач, кои целосно уживајќи го својот правен субјективитет, ќе можат непречено, автономно и независно да ја остваруваат целта за која се основани.

118 Видливо од интервјутото со Самостојниот синдикат на работниците за енергетика и стопанство на Македонија, претставник: Роберт Симоновски – претседател.

119 Видливо од интервјутото со Самостојниот синдикат за здравство, фармација и социјална заштита на Република Македонија.

120 Andrea Komlosy, *Work: The Last 1,000 Years* (Verso 2018); Cornelia Staritz, Mike Morris, Leonhard Plank, “Clothing Global Value Chains and Sub-Saharan Africa: Global Exports, Regional Dynamics and Industrial Development Outcomes”, vol 2016/16 (2016) International Trade Working Paper 2016/16.

121 Сузана Симоновска, Неда Петковска, *Годишен зборник Annuaire, Книга 72* (2019, Филозофски факултет – Скопје), 533-554.

122 Видливо од интервјутото со работничкиот синдикат на ЕРИДЕН ДООЕЛ – Битола, претставник: Гораст Муратовски – член на извршен одбор.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Синдикатите, како посакуван прв заштитен механизам, не уживаат доверба и не влеваат надеж помеѓу работниците, но неоспорно е дека функционалното синдикално организирање е единствена долгорочна гаранција за заштита на работничките права. Работничките и работниците кои не се задоволни од работата на синдикатите поради тоа што ги сметаат за неефикасни, корумпирани и/или кооптирани со газдите, очекуваат и се надеваат да видат промени и размрдување на синдикалната сцена. Значително поместување во таа насока може да понуди решението што предвидува правен субјективитет за секој синдикат, без разлика дали станува збор за синдикат на ниво на работодавач, струков, гранков или општ синдикат. Собраните податоци од интервјуа со претставници на 17 синдикати од сите нивоа понудија многу силна аргументација за ваквата промена. Покрај тоа што опасноста од разбивање на синдикалното организирање, можностите за влијание во изборот на синдикалните претставници, нестабилноста на членството и работата на синдикатите беа наведени како проблеми што би се јавиле при ваквата промена, се занемари фактот дека овие појави се присутни и во статус-квото. Мотивот за здружување на повисоко ниво е често исклучително формален, газдите лесно создаваат можности за назначување на синдикални претставници и стабилноста на членството и работата на синдикатите се постојано под знак прашалник. Во таква ситуација, неопходна е интервенција во самиот корен на проблемот, правниот субјективитет на синдикатите. Впрочем, огромно мнозинство од вкупниот број испитаници, дури четиринаесет синдикати, јасно посочија дека правниот субјективитет нема да влијае негативно на здружувањето на синдикатите на повисоко ниво, што дополнително ја зајакнува аргументацијата за нов пристап.

Сегашното решение обезбедува правен статус само за синдикатите на повисоко ниво, синдикатите на ниво на гранка и општите синдикати, што значи дека само тие можат да располагаат со сопствена трансакциска сметка, да имаат печат и да поднесуваат тужби до надлежен суд. Во практиката, тоа често се отсликува со монополизирање на синдикалното организирање, оддалечување на работниците од синдикатите на ниво на работодавач и анексирање на синдикатите од понизок степен од страна на повисокиот облик на синдикат. Промената во однос на правниот субјективитет на почетокот можеби ќе резултира со одредена неизвесност додека помине периодот на адаптација. Сепак, долгорочно, ваквата промена сигурно ќе ја зацврсти заштитата на работничките права и ќе создаде синдикати блиски со своите членови, што се грижат за потребите и проблемите со кои се соочува еден македонски работник. Широкиот правен статус и понатаму ќе им овозможува на синдикатите да се окрупнуваат и да прават поголеми сојузи, не затоа што мораат, туку затоа што сакаат и затоа што ја разбираат потребата од големо и силно заедништво на синдикалното организирање. Впрочем, тоа е и ставот на четиринаесет од вкупно 17 консултирани синдикати, што сметаат дека правниот субјективитет нема да влијае негативно на синдикалното здружување. Дополнително, статусот на правно лице за сите синдикати ќе значи зголемување на можностите преку кои можат да се заштитат работниците, членови на конкретниот синдикат, како и зголемување на видливоста на синдикатите од понизок степен.

Претежно теоретскиот карактер што го има оваа дискусија додека не се имплементира решението дека секој синдикат треба да има статус на правно лице и свој правен субјективитет, неизбежно може да донесе нови предизвици за синдикатите. Затоа, апсолутно е неопходна темелна проверка и сеопфатна консултација при подготовка на подзаконските акти поврзани со законот/законите од страна на Министерството за труд и социјална политика. Ова ќе разреши голем број прашања, на пример она за начинот на кој ќе се регистрираат и евидентираат синдикатите, обезбедувајќи унифицирана и јасна примена. Во меѓувреме, синдикатите, на чело со општите, ќе треба суштински да поработат на своите внатрешни структури и да изготват план за заедничко застапување со кој работниците ќе ја обезбедат својата единственост во преговорите со институциите и работодавачите. На овој начин, можат да се создадат услови за зајакнување на македонските синдикати и тоа само доколку предложената промена биде проследена со поширока општествена трансформација на статус-квото во кое се наоѓа синдикалното организирање.

Стекнувањето својство на правно лице со моментот на упис во соодветниот регистар, за синдикатите ќе претставува прв чекор на долгиот пат за зајакнување на сојузништвото, солидарноста и борбата кон остварување на заедничките интереси и цели. Синдикалното поместување се чини неизбежно, останува да видиме дали промената во однос на регулираноста на правниот субјективитет ќе претставува доволно силен ветер во грб за работите да почнат да се придвижуваат во вистинската насока.

ЛИСТА НА ТАРГЕТИРАНИ ПРЕПОРАКИ

1. Почнување на собраниска процедура за Законот за синдикати, здруженија на работодавачи и колективно договарање и/или Законот за работните односи.
 - I. Владата на Република Северна Македонија во најбрз можен рок да ја испрати финалната предлог-верзија на законските решенија до Собранието на Република Северна Македонија;
 - II. Финалната предлог-верзија на законските решенија, на која работната група при Министерството за труд и социјална политика работеше уште од летото 2018 година, пред и по амандманите во Собранието да биде соодветна комуницирана кон експертската и широката јавност;
 - III. Собранието на Република Северна Македонија да почне собраниска процедура за усвојување на еден или на двата закони, во зависност од одлуката дали ќе се оди со единствен или со два посебни закони.
2. Усвојување на законско решение што предвидува статус на правно лице и посебен правен субјективитет за секој синдикат.
 - I. Собранието да ја финализира собраниската процедура и да го/ги усвои законот/законите;
 - II. Собранието да го усвои законското решение како одредба од Законот за синдикати, здруженија на работодавачи и колективно договарање или Законот за работните односи како што во моментот е предложено во финалната предлог-верзија: стекнување на правен статус со моментот на упис во соодветниот регистар.
3. Проверка и широка консултација при дефинирање на подзаконските акти што ќе го дефинираат новиот систем на поставеност на синдикатите.
 - I. Министерството за труд и социјална политика да обезбеди широко учество на засегнатите страни при формулирањето на решенијата во подзаконските акти што ќе го дефинираат функционирањето на синдикатите.
4. Изготвување план за заедничко застапување на синдикатите со кој работниците ќе ја обезбедат својата единственост во преговорите со институциите и работодавачите.
 - I. Општите синдикати да го почнат и да го водат процесот на изготвување на овој план;
 - II. Носителите на овој процес да ги вклучат сите синдикати до кои може да се допре, без разлика на кое од четирите нивоа застапуваат (синдикатите на ниво на работодавач, струковите, гранковите и општите синдикати);
 - III. Синдикатите да овозможат консултациите да бидат колку што е можно посеопфатни, што подразбира вклучување на граѓанските организации што работат во областа на работничките права, земајќи ги предвид нивните наоди.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Вилдан Дрпљанин, „Кој и како (ќе) ги организира синдикатите?“ (ResPublica, 2019) <<https://respublica.edu.mk/blog/2019-09-11-08-39-41>>.
- Иван Катарџиев, Иван Мазов и Славко Мандически, Одрбани статии за работничкото и социјалистичкото движење во Македонија (1962).
- Кире Василев, Мариглен Демири, Наташа Нешевска, Никола Штериов „Анализа на степенот на задоволство од механизмите за заштита на работничките права во Република Северна Македонија“ (2019) Хелсиншки комитет за човекови права.
- Кире Василев, Ана Гулева, Синдикатите во Македонија, (Левичарско движење „Солидарност“, 2010).
- Коста Солев Рацин, Поетски творби (Македонска книга 1936).
- Орде Ивановски, Миле Тодоровски, Лазар Лазаров, Борислав Петковски, Јован Јанев и Марјан Димитриевиќ, Историја на синдикалното движење во Македонија (Сојуз на синдикатите на Македонија 2008).
- Орде Ивановски, Работничкото синдикално движење во Македонија до 1918 година (Комунист, 1985).
- Сузана Симоновска, Неда Петковска, Годишен зборник Annuaire, Книга 72 (2019, Филозофски факултет — Скопје),
- Томе Георгиевски, Современи синдикати — Правно политички основи и дејствување (2000).
- Andrea Komlosy, Work: The Last 1,000 Years (Verso 2018).
- Beverly J. Silver, Forces of Labor: Workers' Movements and Globalization since 1870 (Cambridge University Press 2003).
- Child J, Loveridge R and Warner M, "Towards an Organizational Study of Trade Unions" (1973) 7 Sociology 71.
- Cornelia Staritz, Mike Morris, Leonhard Plank, "Clothing Global Value Chains and Sub-Saharan Africa: Global Exports, Regional Dynamics and Industrial Development Outcomes", vol 2016/16 (2016) International Trade Working Paper 2016/16.
- Dimitar Apasiev, "Sindikalizam u Republici Makedoniji" Casopis za politicka, drustvena i kulturna pitanja "Novi Plamen" 18-19/2013 (2013).
- Doellgast VL, Lillie N and Pulignano V, Reconstructing Solidarity: Labour Unions, Precarious Work, and the Politics of Institutional Change in Europe (First edition, Oxford University Press 2018).
- Eric J. Hobsbawm, Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991 (first published 1994, Abacus Books 1995).
- Eric J. Hobsbawm, Labouring men: Studies in the History of Labour (first published 1964, Anchor Books 1967).
- Folker Frobel, Jürgen Heinrichs and Otoo Kreye, "The New International Division of Labour" (1978) 17 Social Science Information 123.
- Fred Singleton, A Short History of the Yugoslav Peoples (Cambridge University Press 1985).
- Friedrich Ebert Foundation, "Annual review of labour relations and social dialogue" (2018) <>.
- George Politakis and International Labour Office (eds), Protecting Labour Rights as Human Rights: Present and Future of International Supervision; Proceedings of the International Colloquium on the 80th Anniversary of the ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, Geneva, 24-25 November 2006 (International Labour Office 2007).
- Gregor Gall, The International Handbook of Labour Unions: Responses to Neo-Liberalism (Elgar 2011).
- ILOSTAT, "Industrial relations", Summary Reports, <<https://bit.ly/2SYvgD3>>.
- Mies Maria, Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labour (Zed Books 2001).
- Milka Ivanovska, "Organized labor in post-socialist Macedonia: the path to marginalization (1989-1998)" (2014) Central European University, Budapest, Hungary.
- Michael Yates, Why Unions Matter (2nd ed, Monthly Review Press 2009).
- Norman Geras, The Legacy of Rosa Luxemburg (Verso Books, 2015).
- Robert G. Hall, "Tyranny, Work and Politics: The 1818 Strike Wave in the English Cotton District" (1989) 34 International Review of Social History.
- Sabrina P. Ramet, The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005 (Woodrow Wilson Center Press; Indiana University Press 2006).
- Simpson RC, "The Significance of the Legal Status of Trade Unions in Britain and Australia" (1976) 18 Journal of Industrial Relations.
- Valerija Botrić, "Structural unemployment and its determinants in Southeast Europe", Ekonomska misao i praksa (1), 2011.

ДОКУМЕНТИ

Агенција за вработување на Република Северна Македонија, „Преглед на евидентирани невработени лица 2020“, 2020,
<https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/Maj%202020/Nevraboteni_maj.pdf>.

Агенција за вработување на Република Северна Македонија, „Преглед на невработени лица со состојба на 31.05.2020 година и податоци за прилив и одлив на невработени лица во периодот од 01.05.2020 до 31.05.2020 година“, 2020,
<https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/Maj%202020/01prilivodliv_052020.pdf>.

Државен инспекторат за труд, „ИЗВЕШТАЈ ПРИЈАВИ ОД 06 ДО 09.04.2020“ (2020) <<http://dit.gov.mk/?p=5671>>.

Државен инспекторат за труд, „ИЗВЕШТАЈ КОРОНА ВИРУС — 15131 И ВЕБ СТРАНА ОД 11.03 ДО 31.03.2020“ (2020)
< <http://dit.gov.mk/?p=5522>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, „Месечен извештај за човековите права во Република Северна Македонија март 2020“ (2020)
<<https://mhc.org.mk/reports/mesechen-izveshtaj-za-chovekovite-prava-vo-republika-severna-makedonija-mart-2020/>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.1“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot/>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.2“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-3/>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.3“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-3>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.4“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-4-2>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.5“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-5-2/>>.

Хелсиншки комитет за човекови права, Инфографик „Работничките права во време на коронавирусот бр.6“
<<https://mhc.org.mk/reports/rabotnichkite-prava-vo-vreme-na-koronavirusot-br-6/>>.

ЗАКОНОДАВСТВО

Меѓународна организација на трудот. Конвенција број 87 за слободата на здружување и заштита на правото на организирање, од 1948 година.

Собрание на Народна Република Македонија. Закон за аграрна реформа и колонизација, („Службен весник на Народна Република Македонија“ бр. 3/1946) донесен на 9.2.1946 година, во сила од 17.3.1946 година.

Собрание на Народна Република Македонија. Закон за аграрна реформа и колонизација („Службен весник на Народна Република Македонија“ бр. 3/1946) донесен на 9.2.1946, во сила од 17.3.1946.

Собрание на Република Македонија. Устав на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/1991), усвоен на 17.11.1991 година.

Собрание на Република Македонија. Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија бр.80/93 од 30.12.1993 година), донесен на 27.12.1993 година, во сила од 6.1.1994 година.

Собрание на Република Македонија. Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 110/19), донесен на 22.7.2005 година, во сила од 5.8.2005 година.

Собрание на Република Македонија. Закон за трговските друштва („Службен весник на Република Македонија“ бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10, 48/10, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18 и 120/18), донесен на 30.4.2004 година, во сила од 8.5.2004 година.

Собрание на Федеративна Народна Република Југославија, Закон за национализација („Службен весник на Федеративна Народна Република Југославија бр. 98/II), донесен на 5.12.1946 година, во сила од 6.12.1946 година.

